

Inga Galiņa-Vasiļjeva un Andrejs Vasiļjevs-Galiņš ir aizrāvušies ar viduslaikiem. Viņi ne tikai izzina tā laika dzīvesveidu, ieročus un izmantotos sadzīves priekšmetus, bet arī paši piedalās viduslaiku ainu rekonstruēšanā, apmeklējot dažādus šim laikmetam veltītus pasākumus. Turklāt, ja vien laika

apstākļi atļauj, viduslaiku atmosfērā iekļaujas arī kāds no viņu seskiem. Būdami īsti seskumīļi, viņi ir saimnieki bariņam sesku puīšu un meiteņu. Inga arī ir biedrības *Klubs Seskumīļis* valdes locekle un uzskata, ka viņas misija ir stāstīt par sesku turēšanas vēsturi un kļiedēt aizspriedumus par šiem jaukajiem un gudrajiem dzīvniekiem, kas cilvēkiem bijuši noderīgi jau vismaz 2500 gadu.

No skatītājiem – pie dalībniekiem

Interese par viduslaikiem Ingas un Andreja ģimenē sākusies ar vīra aizraušanos. Inga stāsta, ka Andrejam patīk viss, kas ir saistīts ar nažiem, zobeniem un ar vēsturi. «Sākām braukāt uz pasākumiem, kas saistīti ar viduslaikiem, – kā skatītāji. Arī dēlu ņēmām līdzī, taču viņu tas tik ļoti neieinteresēja. Bet mums ar vīru tā iepatīkās, ka vairākus gadus turpinājām apmeklēt dažādus viduslaiku festivālus, līdz dalībnieki mūs jau atpazīna kā savējos un uzaicināja viņiem pievienoties. Kad bijām sagādājuši visu vajadzīgo ekipējumu – tērpus, ieročus un citus laikmetam atbilstošus atribūtus –, tā arī izdarījām. Pasākuma laikā, atveidojot viduslaiku sadzīvi, visam ir jābūt autentiskam. Mēs neesam atdarinātāji, esam rekonstruētāji, tas nozīmē, ka nekas nedrīkst būt aptuveni pielāgots. Ir jābūt arī pierādījumiem, kur un kad viduslaikos tieši tāds tērps vai priekšmets ir bijis lietots. Tērpu vīles, piemēram, ir jāsašuj ar rokām – šujmašīnu taču tad vēl nebija! Viduslaiku tērpus pēc vajadzības var papildināt atbilstoši festivāla tematikai, izvēlētajam laikam. Bet – nekā tāda, kas viduslaiku vēsturē neiederas! Ja list lietots, kā šogad Rīgas svētkos, tad jāņem vērā, ka lietus-sargus lietot nedrīkst, tāpat mums festivālos nav ne telefonu, ne citu mūsdienu rīku vai priekšmetu.» Ja dalībnieki pasākuma vietā nakšņo, tad tikai teltīs, kas ir no dabiska materiāla, tajās guļ uz ādiņām – nav ne piepūšamu matraču, ne guļammaisu, ko uzskata par ierastiem telts piederumiem.

Viduslaiku vēsturē – ar seskiem

Andrejs un Inga vasarās gandrīz katru nedēļas nogali brauc uz kādu vēstures pasākumu. Ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā, Igaunijā un, ja vien var atļauties laika un izmaksu ziņā, brauc arī uz tālākām valstīm. Nupat bijuši Biržos.

Sesks kā viduslaiku atribūts

Ap to pašu laiku, kad Inga un Andrejs kļuva par konsekvēntiem viduslaiku festivālu dalībniekiem, viņi sākuši arī turēt seskus, un radusies doma, ka arī tos vajadzētu kaut kā iesaistīt savā *viduslaiku dzīvē*. Tāda ideja bija vienkārši lieliska! Inga, pētot materiālus par viduslaikiem, atklāja, ka tieši vēlnajos viduslaikos (12.–15. gs.) seski kļuvuši ļoti populāri gan lietišķos nolūkos (kā grauzēju mednieki), gan kā modes dzīvnieki. 14., 15. gadsimtā dāma ar klēpja sunīti uz rokas vai sesku – tas bija stilīgi.

«Parasti uz festivāliem līdzī nēmam vienu sesku. Esam mēģinājuši divus, bet tas ir pārāk sarežģīti. Izvēloties, kuru vedīsim, ņemu vērā seska raksturu. Jārēķinās, ka pasākumos ir daudz ļaužu, burzma, troksnis, un parasti ļoti daudzi mums pievērs uzmanību, grib dzīvnieku paglāstīt, ne visiem seskiem tas patīk. Tāpat kā cilvēkiem, arī seskiem katram ir savs raksturs. Piemēram, Ullrs ir ļoti sabiedriska dzīvnieks. Viņu var vadāt uz pasākumiem droši, bet, tiklīdz jūtu, ka sesks no uzmanības ir noguris, ļauju viņam atpūsties savrup. Šim nolūkam mums līdzī vienmēr ir liels, ērts konteiners. Bet sesks ir labs aktieris – ja apnik apkārtējo uzbāzība, izliekas, ka ir dziļi iemidzis, jo tad mazāk aiztieks. Plānojam iegādāties seskiem arī nelielu manēžu, kur līdzī papemtais dzīvnieks var labi izkustēties.» Seskiem arī tikšot celota (austa, izmantojot celu dēļiņus) viduslaikiem atbilstoša pavadiņa – kad izdosies atrast pietiekami stiprus kokvilnas, lina vai zīda diegus, kas nevar satrūkt. Ar sesku pasākumos nav viegli, tas ir tāpat kā ar mazu bērnu – nemitīgi jāpieskata, saimnieks nekad nevar justies brīvs. Inga seskus līdzī ņem arī tādēļ, ka tā ir iespēja cilvēkiem stāstīt par seskiem, kļedēt aizspriedumus.

2 istabas 6 seskiem un 3 cilvēkiem

Pašlaik Ingai un Andrejam ir seši seski. Tas ir daudz triju cilvēku ģimenei, kas dzīvo divstāvu dzīvoklī – 40 kvadrātmetros. Bet esot jau pieraduši. Kā nekā seski ir viņu mīļi – gan pirkti, lai lolotu, gan mīlestībā pieņemti pamestie. *Sesku mīļa* biedri glāb seskus, kas izmesti uz ielas vai dažādu citādu apstākļu *dēļ* palikuši bez mājām. Katru gadu tādu *atradeņu*, kam jāmeklē jaunas mājas, esot aptuveni 30–40. Vienu mazu puikīņu esot pavasarī pārpirkusi. Nojautusi, ka tas var

galu galā kļūt par bezpajumtnieku: «Saprātu, ka man tas ir jādara. Par viņu teica, ka esot agresīvs un kožot.»

Nelielajā dzīvoklī seskiem novietoti gana lieli divstāviģi būri. Meitenēm ir atsevišķa divstāvu māja, pulkām – trīsstāvu, katram *apartamenti* savā stāvā, bet vēl vienam piešķirts dzīvokļa koridors, jo būri puikam piemēroties *panika*. Šis seskiņš pirms četriem gadiem piedzīvojis skarbo bezsaimnieka dzīvi un kopš tiem laikiem baidās, ka var tikt pamests, būris viņam asociējas ar šausmām. Būros dzīvnieki atrodas tad, kad neviena saimnieka nav mājās, pārējā laikā viņiem ir *brīvība* staigāt pa dzīvokli, kur tik. Visiem seskiem Inga vārdus devusi no skandināvu mitoloģijas, katram cenšoties atrast raksturam atbilstoša dieva vārdu. Piemēram, pēdējais iegādātais seskiņš ticis pie skandināvu dieva vārda Ings.

Kā sesks kļuva par mīļdzīvnieku

Informāciju un ilustratīvus materiālus par sesku vēsturi Inga vākusi trīs gadus. Un tad izveidojusi pati savu bukletīņu un arī prezentāciju, kas palīdz sesku saimniekiem un cilvēkiem, kas iecerējuši sesku turēt, gūt priekšstatu par to, kā seski pieradināti, kādas viņu īpašības senākos laikos un arī mūsdienās tiek izmantotas. «Uzskatu, ka vairāk jāstāsta par šiem dzīvniekiem, man ir tāda kā misijas izjūta. Daudzi domā, ka arī mājas sesks ir meža dzīvnieks, kas, palaists brīvībā, zinās, ko darīt. Bet mājas mīlulis nevar bez saimnieka rūpēm izdzīvot, viņš nespēj sev sagādāt barību. Mājas un meža seski ir absolūti atšķirīgi dzīvnieki, viņiem arī DNS atšķiras. Mājas sesks, visticamāk, varētu būt cēlies, sakrustojot meža sesku un stepes sesku.»

Parasti uz festivāliem līdzī nēmam vienu sesku. Esam mēģinājuši divus, bet tas ir pārāk sarežģīti.

Nav precīzi zināms, kad un kur seski domesticēti, bet uzskata, ka pirmie sesku senči varētu būt cēlušies Ziemeļāfrikā vai Balkānu pussalā. DNS analīzes rāda, ka seski piejaucēti pirms aptuveni 2500 gadiem, arī arheoloģiskie dati liek domāt, ka seski vai seskiem pēc apraksta un attēlojuma ļoti līdzīgi dzīvnieki nebrīvē turēti jau 4. gadsimtā pirms mūsu ēras. Seskam līdzīgs dzīvnieks tiek pieminēts gan *Aristofana* (450. gadā p. m. ē.), gan *Aristoteļa* (350. gadā p. m. ē.) darbos.

Jau Senajā Ēģiptē vizuāli attēlots seskam līdzīgs caunveidīgs dzīvnieks. Inga spriež, ka, visticamāk, tas ir bijis sesks, jo neviena cita caunveidīgo suga gadsimtu gaitā tā arī nav domesticēta.

Inga un Andrejs ar saviem seskiem.

Ūdeles cilvēki tur, bet tām nav tādas vēlmes komunicēt un sadarboties ar cilvēku, kāda ir seskam. Jukas mēdz radīt tas, ka mājas seskam ilgi nav bijis vienota nosaukuma. Pirmā rakstiskā liecība, ka mājas sesks ir atsevišķa pasuga, saistīta ar 12. gadsimtu. Bet tikai aptuveni 15. gadsimtā tapušajā medību grāmatā aprakstīts, ka pastāv meža sesks un mājas sesks, kā arī attēlots, kā katrs no tiem izskatās.

Inga, dažādos avotos meklējama, atradusi, ka vairākos viduslaiku mākslinieku darbos redzams sesks, kaut arī darba nosaukumā teikts, ka tas ir sermulis. Piemēram, Leonardo da Vinči gleznā *Dāma ar sermulīņu*. Sermulis ir pats mazākais caunveidīgo kārtas dzīvnieciņš, bet gleznā redzamais ir krietni lielāks. Domājams, ka albīns sesks varētu būt redzams arī 16. gadsimtā tapušajā Anglijas karalienes Elizabetes I portretā ar sermulī. Tajā redzams seskam līdzīgs dzīvnieks ar balti punktainu kažoku. Visticamāk, tas bijis albīns sesks, punktiņus mākslinieks varbūt būs izmantojis, lai dzīvnieka kažociņš izskatītos karaliskāk. Ne balti punktainu sesku, ne sermulu nav.

Leonardo da Vinci glezna *Dāma ar sermulīnu* (1485.–1490. gads).

Daži fakti no vēstures

- Grieķu vēsturnieks, ģeogrāfs, filozofs Strabons aptuveni 64.–24. gadā p. m. ē. sarakstījis traktātu par sava laika Romas vēsturi un ģeogrāfiju. Viņa III grāmatā runāts par Pireneju pussalu, kas tajā laikā, tāpat kā lielākā daļa Spānijas, bija trušu populācijas apsēta. Strabons apsprieda cilvēku izmantotos paņēmienu, kā tikt vajā no nevēlamajiem grauzējiem, tajā skaitā tiek minētas medības, kurās izmanto nelielus lunkanus dzīvniekus ar uzpurņiem. Šos dzīvniekus laida iekšā trušu alās.

- Čingishans (dzīvojis aptuveni 1162.–1227.gadā) bija iecienījis medības ar seskiem. Viņš izmantojis baltos seskus. Ar tiem bija ērtāk doties medībās, jo gaišo dzīvnieku var labāk pamanīt.

- Viduslaikos seskus pārsvarā izmantoja peļu un žurku apkarošanai un trušu medībās. 13. gadsimta sākumā Britu salas pārņēma mode turēt pieradinātus mājas seskus. Tieši tur seski kļuva par dižciltības simbolu, jo tos audzēt un turēt ar likumu atļāva tikai turīgiem cilvēkiem. Pirmie pieraksti par seskiem Anglijā tapuši aptuveni 1200.–1300. gadā. Minēts, ka seskus var turēt tikai tāds cilvēks, kura ienākumi gadā ir ne mazāk kā 40 mārciņas, tāpēc seskus lielākoties varēja turēt tikai augstu stāvoši baznīcas kalpotāji.

- Vertus (Francijā) hercogs Filips (1396–1420) tika uzskatīts par azartisku mednieku, īpaši medībās ar seskiem. Šis tēlniecības darbs tapis pēc viņa pasūtījuma, taču gandrīz gadsimtu pēc hercoga nāves. Viduslaikos bija pieņemts dzīvniekus attēlot vai atveidot cilvēka kājgai vai zem kājām, bet šajā darbā sesks gul uz kājām, tas, iespējams, liecina par svarīgo lomu un augsto statusu, kādu sesks ir ierņēmis Filipa dzīvē.

- Gastons Fēbuss grāmatā *Livre de Chasse*, kas tapusi aptuveni 1387.–1391. gadā, apraksta, kā medīt ar dažādiem dzīvniekiem, tajā skaitā ar sesku trušu medībās. Sesks ir attēlots ar uzpurņiem, lai medību laikā netiktu bojāts medījuma kažoks.

- Leonardo da Vinci glezna *Dāma ar sermulīnu* (1485.–1490. gads). Pēc izskata spriežot, baltais dzīvnieks ir sesks.

- Šveices ārsts un naturālists, viens no mūsdienu zooloģijas pamatlicējiem Konrāds fon Gesners (1516–1565) sarakstīja grāmatu *Historia animalium* vairākos sējumos. Tajā apkopotas zināšanas par dzīvnieku dzīvi. Šajā grāmatā pirmo reizi ir dokumentēts mājas seska statuss.

- Anglijas karaliene Elizabete I savā galmā ir turējusi vairākus seskus – ne vien aristokrātu medību vajadzībām, bet arī kā mājas mīluli. Nikolaja Hilliarda gleznā *Sermulis* (1585. gads) redzams zvēriņš, kam ir seska ķermenītis un melniem punktiņi apgleznots kažoks. Sermulis tajā laikā bija visdārgākais kažokzvērs, jo no mazo dzīvnieku kažok-

iem tika šūtas karaļu mantijas, katrs melnais plankumiņš mantijā bija viena sermuļa astīte.

- Viduslaikos, kad kaķi bija krituši neželatībā un Eiropā kaķus uzskatīja par ļaunuma iemiesojumu, seskus varēja veiksmīgi izmantot, lai tiktu galā ar pelēm un žurkām.

- 18 gadsimtā seskus plaši izmantoja grauzēju apkarošanai uz kara un tirdzniecības kuģiem. Jūrnieki augstu novērtēja sesku *darbu*, jo tie ar grauzēju izķeršanu tika galā pat labāk par kaķiem. Seski kļuva par daudzkuģniecību simbolu.

- Jaunzēlandē 19. gadsimta beigās bija tik ļoti savairojušies truši, ka to skaita samazināšanai no Anglijas tika levesti seski. Seski tā iedzīvojās, ka ne vien labi tika galā ar trušiem, bet savairojās un sāka apdraudēt arī citu vietējo faunu.

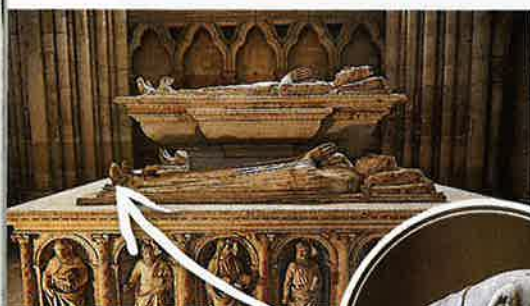
- 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā seski tiek ievesti arī ASV – galvenokārt cīņai ar grauzējiem fermās. Rodas jauna profesija – sesku meistars (*Ferretmeister*), kas dodas uz klientu mājām un fermām ar grauzēju apkarošanai speciāli apmācītiem seskiem. Veidojas arī mājas sesku audzētavas. Sesku kā mājdzīvnieku turēšana tā īsti sākusi attīstīties tieši ASV.

- 20. gadsimtā seski izmantoti elektrības, telefona un citu kabeļu ievilkšanai sarežģīti pieejamās vietās. Seski šādos darbos bijuši noderīgi gan NASA vajadzībām, gan *Boing* lidmašīnu būvniecībā un citur. Sesku palīdzība vadu ievilkšanā bija nepieciešama arī 1981. gadā Anglijā, Bekingemas pilī, prinča Čārlza un princeses Diānas kāzu ceremonijas translēšanai. Savukārt gadsimtu mijā seski izglāba Londonas jaungada *Millennium* koncertu, palīdzot ievilkēt vadu tuneļos zem Griničas parka. Būvējot Lielo hadronu paātrinātāju, vadu vilkšanai pa šaurajām komunikāciju ejām izmantots šim darbam apmācīts sesks, vārdā Niblers.

- 90. gados, augot mājas seska popularitātei, parādās arī vairāk dažādu sesku audzētāju un domubiedru klubu, tiek organizētas pirmās mājas sesku izstādes.

Seski Latvijā

Pie mums seski kā mājas mīļi nonāca pagājušā gadsimta 90. gados, un to popularitāte turpina augt. Bet pavisam maz zināms par sesku turēšanas vēsturi Latvijā. Ir ziņas, ka pagājušā gadsimta 60. gados seskus audzēja fermās kažokādām. Līdz ar to Latvijā parādījies arī viens otrs sesks, kas turēts kā mīlulis. Visticamāk, no fermām mājas mīlulu statusā varēja nonākt pret cilvēkiem draudzīgākie vai arī tie, kas kaut kādu iemeslu dēļ tika izbrāķēti kā kažokzvēri. 60. gados Latvijā it kā esot bijis izdots mācību līdzeklis par medībām ar seskiem. Iespējams, tas iznācis krievu valodā. Ingai nav izdevies šādu grāmatīņu atrast, viņa priecātos, ja būtu iespēja to izlasīt. Varbūt tā palīdzētu vairāk uzzināt arī par sesku izmantošanu pagājušajā gadsimtā Latvijā. 🐾

Viduslaikos bija pieņemts dzīvniekus attēlot vai atveidot cilvēka kājgai vai zem kājām.

Žurku ķerājs ar suni un seskiem 1939. gadā Londonā.